ಪಿ. ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

ಪುರಧರ್ಮ ಶಾಸನಗಳು-ಒಂದು ಅವಲೋಕನ

ಶಾಸನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದಾನಶಾಸನಗಳದೇ ಮೇಲುಗೈ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ, ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ, ಒಳಪ್ರಕಾರಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾನಶಾಸನಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ನೆಲೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಹಲವಾರು ದಾನಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪುರಧರ್ಮ ಶಾಸನ,[1] ಪುರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು,[2] ಪುರವ ಮಾಡಿ,[3] ಪುರವನು ಬಿಟ್ಟು,[4] ಪುರಮಠವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು,[5] ಪುರವರ್ಗದಾನ,[6] ಶಿವಪುರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು,[7] ಪಾರ್ಶ್ವಪುರವಾಗಿ ಮಾಡಿ,[8] ಸುಧರ್ಮಪುರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು,[9] ಪೆರುಮಾಳಪುರವಾಗಿ ಮಾಡಿ,[10] ಗೋಪಾಳಪುರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟೆವು,[11] ಇತ್ಯಾದಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋರ್ವನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಅಂದರೆ ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ಕುರುಹಾಗಿ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಮ ಭಾಗವತ ಕವಿಯಾದ ಪೋತನನು ತನ್ನ 'ಆಂಧ್ರ ಮಹಾಭಾಗವತ'ದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮನುಜೇಶ್ವರಾಧಮರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಪುರ, ವಾಹನ, ಆಭರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಗೌರವವನ್ನು ಆಶಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಿರುವುದು ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪುರಗಳನ್ನು ಗೌರವಸೂಚಕವಾಗಿ

---

1 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕ, ಸಂಪುಟ IX, ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೫

2 ಅದೇ, XVI, ತುಮಕೂರು ೧೦೮; ಅದೇ, VII (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ), ಮಳವಳ್ಳಿ ೪೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೧೩

3 ಅದೇ, VII, ಮಳವಳ್ಳಿ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೭೩ (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ)

4 ಅದೇ, XVI, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ೮೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೨೮; ಅದೇ, XI, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೬೭, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೪೫

5 ಅದೇ, IX, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೧೫೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೭೮ ?

6 ಅದೇ, VII, ನಾಗಮಂಗಲ ೬ (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ); ಅದೇ, IX, ನೆಲಮಂಗಲ ೮೧

7 ಅದೇ, XVI, ಗುಬ್ಬಿ ೭೬, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೫೫; ಅದೇ VII, ಮಂಡ್ಯ ೩೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೦ (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ)

8 ಅದೇ, VII, ನಾಗಮಂಗಲ ೧೬೯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೪೨

9 ಅದೇ, VII, ಮಂಡ್ಯ ೪೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೭೭

10 ಅದೇ, XI, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೭

11 ಅದೇ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೮, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೬೦

ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸುಳಿವು ನೀಡುತ್ತದೆ.[12] ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯು ಅವನ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ' ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಾಗಿ ನೀಡಿರುವ ಧರ್ಮಪುರವು ಕೂಡ ಒಂದು 'ಪುರಧರ್ಮ'ವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶವು "ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವನ ಕೀರ್ತಿಯಮೂರ್ತಿವೋಲಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣಾದ್ರ್ಪದ ವೃಷಭಾದ್ರಿಯ ವೃಷಭೇಶ್ವರ ಬಿಂಬಸನಾಥಮೆಂಬಲಂ ಪೊದವೆ ನಿಜ ದ್ವಿಜಾವಸಥಪರ್ವತಮಂ ಜಿನಚೈತ್ಯಮಾಗೆ ಮಾಡಿದ" ಮತ್ತು "ವಿನುತ ಚಾಳುಕ್ಯ ವಂಶಪತಿ ಮಿಕ್ಕರಿಕೇಸರಿ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವೂರಮೆನ್ನುಮದೀಯಮಿದೆನ್ದು ಕೀರ್ತಿಶಾಸನಮನೆ ಕೊಟ್ಟ" ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಿನವಲ್ಲಭನ ಕುರಿಕ್ಯಾಲಂನ ಶಾಸನದ[13] ವಾಕ್ಯವೃಂದಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಪಂಪನ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ' ಕಾವ್ಯದ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ೫೬ನೇ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ[14] ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. .ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವ 'ಧರ್ಮದ ಧರ್ಮವುರಂ' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಕೂಡ ದ್ವಿಜಾವಸಥವಾಗಿದ್ದ ಅಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ವಾಸಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಧರ್ಮಪುರವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಪಂಪನಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶಾಸನವಾಕಿಸಿ ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಭಾವಿಸಿರುವಂತೆ, ಪಂಪನಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೊರೆತದ್ದು ಅಗ್ರಹಾರವಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಪುರಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಇದರಿಂದ ಮನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

'ಪುರ'ವು 'ನಗರ'ದಂತೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲೇ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 'ಪುರ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನುಳ್ಳ ಸ್ಥಳವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಆರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೋಧನವೇ ಧನವೆಂಬಂತಿದ್ದು 'ಪುರವನ'ವೆಂಬುದು ದನಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲು ಇದ್ದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು.[15] ಮಾನಸಾರದ ಪ್ರಕಾರ, ಒಂದು ಊರು ಪುರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲು ಆರಾಮಗಳು, ತೋಟಗಳು, ಬಹುವಿಧವಾದ ಜನರು ವಾಸವಾಗಿರಬೇಕು ; ಸಪ್ತದೇವತೆಗಳ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.[16] ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ನಿಘಂಟು 'ಪುರ' ಪದಕ್ಕೆ ಪೊನಲ್, ಕಾಲುವೆ, ಕೋಟೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ "ಗ್ರಾಮಂ ಶಿವನಗರಾಖ್ಯಾಂ ವಿದ್ವಜ್ಜನ ಮನೋಹರಂ । ವಾಪೀ ಕೂಪ ತಟಾಕಾದಿ ನಿರ್ಝರಾ

---

12 ಇಮ್ಮನುಜೇಶ್ವರಾಧಮುಲಕಿಚ್ಚಿ ಪುರಂಬುಲುವಾಹನಂಬುಲುನ್
ಸೊಮ್ಮುಲು ಕೊನ್ನಿಪುಚ್ಚುಕೊನಿ ಚೊಕ್ಕಿ ಶರೀರಮುವಾಸಿ ಕಾಲುಚೇ ।
ಸಮ್ಮೆಟ ವ್ರೇಟುಲನ್ ಬಡಕ ಸನ್ಮತಿ ಶ್ರೀಹರಿಕಿಚ್ಚಿ ಚೆಪ್ಪೆನೀ
ಬಮ್ಮೆರ ಪೋತರಾಜೊಕಡು ಭಾಗವತಂಬು ಜಗದ್ಧಿತಂಬುಗನ್
ಆಂಧ್ರಮಹಾಭಾಗವತಮು —ಅವತಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ

13 ಎ. ಎಂ. ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಸಂ.) : ಶಾಸನಸಂಗ್ರಹ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೨, ಪು. ೧೨

14 ಬೀರದಳವಿಯ ಸನ್ನಿಯ ಚಾಗದ ಶಾಸನಂ ಚಂದ್ರಾರ್ಕ ತಾರಂಬರಂ
ಮೇರು ನಿಲ್ವಿನಂ ನಿಲವೇೞ್ಕುಂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ತಾನಿತ್ತಂ ಶಾಸನದಗ್ರಹಾರಂ
ಸಾರಮೆಂಬಿನಂ ಪೆಸರಿಟ್ಟು ತಾನೀಯೆ ಹರಿಗನ ಧರ್ಮಭಂಡಾರದಂತೆ
ಸಾರಮಾದುದು ಬಿಟ್ಟಗ್ರಹಾರವಾ ಬಚ್ಚಿ ಸಾಸಿರದೊಳಂ ಧರ್ಮವುರಂ ॥೫೬॥
(ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಚ್ಚಿ ಸಾಸಿರವು—ಸಬ್ಬಿ ಸಾಸಿರದ ಪಾಠಾಂತರವೇ ಆಗಿದೆ)
ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯ —ಚತುರ್ದಶಾಶ್ವಾಸಂ

15 S. Mulay : Studies in the Historical and Cultural Geography & Ethnography of Deccan, Poona, 1972, p 106

16 ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೬, ಪು. ೩೪೯.

ದಿಭಿರನ್ವಿತಂ । ನರಸಿಂಹಪುರಂ ಚೇತಿ ಪ್ರತಿನಾಮ್ನಾ ಪ್ರಕಾಶಿತಂ ॥" ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.[17] ಇಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪುರವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಪುರದ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಿ 'ಪುರ' ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಹೊಸ ಹೆಸರನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಪನ 'ಧರ್ಮಪುರವು' "ತ್ರಿಭುವನ ತಿಲಕವೆಂಬ ಬಸದಿಯುಮಂ ಕವಿತಾಗುಣಾರ್ಣವ ವೆಂಬ ಕೆಱೆಯುಮಂ ಮದನವಿಳಾಸವೆಂಬ ಬನಮುಮಂ"[18] ಒಳಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಪುರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಂತಹ ಪುರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕುಶಲರಾದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕೂಡ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿನ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[19] ಉಲ್ಲೇಖಿತನಾಗಿರುವ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪುರನಿರ್ಮಾಣವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ.

ಇನ್ನು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಪುರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶವು ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಸನವೊಂದು[20] "ಪುರದ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಕ್ರಮವೆಂತೆಂದರೆ" ಎಂದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಭೂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಪೊಕ್ಕಲ ಹಳಕಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದರ ಸರ್ವಾದಾಯವನ್ನೂ ಗುತ್ತಿಗೆ ಪಡೆದವರಿಗೆ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[21] ಹೊಸದಾಗಿ ಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಕೆರೆಕೆಳಗೆ ಅಡಿಕೆಮರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಸಿ ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಪುರವನ್ನಾಗಿಸಿ ಹನ್ನೆರಡು ಹೊನ್ನಿಗೆ ಪುರಗುತ್ತಿಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಪುರಗುತ್ತಿಗೆಯ ವಿವರಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[22] ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೦ರ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ[23] ವೀರಪ್ಪನೆಂಬುವನು ತಮ್ಮ ಅಣ್ಣನ ನಿರೂಪದ ಮೇರೆಗೆ ಶ್ರೀಗಿರಿಸಮುದ್ರದ ಪುರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿವರವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕೌಟಿಲ್ಯನು ತನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ, ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[24] ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಊರೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಬಗೆಗಿನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. "ಅರುಮೊಲ್ಲದ ಕಲ್ಕಾಡಬೆಟ್ಟಂ ಸವತಳಂ ಮಾಡಿಯೋಡಿಲ ಮನೆಯು ನನ್ದನವನವುಮಂ ಮಾಡಿಸಿ ಕೆಱೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ತೋಱೆಯ ಸೆಱೆಯಿಟ್ಟೊವಟಿ ನೆಲನಂ ಪಿರಿದುಮಾಯಾಸದಿಂ ಸುಕ್ಷೇತ್ರಂ ಮಾಡಿಸಿದುದದು."[25] ಈ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಊರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅರಸರು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ರಹಾರ ಅಥವಾ ಚತುರ್ವೇದಿ ಮಂಗಲಗಳೆಂಬುವು

---

17 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ, ಸಂಪುಟ XVI, ಮದ್ದಗಿರಿ ೧೩೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೬

18 ಶಾಸನ ಸಂಗ್ರಹ, ಪು. ೧೩

19 ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪು. ೪೬೨

20 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ, ಸಂಪುಟ III (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ), ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ೮೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನ ; ಅದೇ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ೨೧೦

21 ಅದೇ, ೧೩೫, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೯೨

22 ಅದೇ, IV, ಚಾಮರಾಜನಗರ ೩೮೬ ಮತ್ತು ೪೦೩

23 ಅದೇ, IX (ರೈಸ್ ಆವೃತ್ತಿ), ಮಾಗಡಿ ೪೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೭೦

24 ಡಾ॥ ಟಿ.ಜಿ. ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ (ಅನು.) : ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೫, ಪು. ೨೯೨, ೨೯೩

25 ಶಾಸನಸಂಗ್ರಹ, ಪು. ೧೮

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಷಟ್ಕರ್ಮಗಳಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಯಜನ, ಯಾಜನ, ದಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಗ್ರಹಗಳು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅದರಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸನ್ಮಂಗಳವುಂಟಾಗಿ ಸಮಾಜವು ಧರ್ಮನಿರತವಾಗಿರಲಿ ಎಂಬ ಧ್ಯೇಯವುಳ್ಳವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕಾವ್ಯಾಲಾಪದಿ ರಸಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಬಾರದೆಂದೂ,[26] ಇಂತಹ ಐಹಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಶೂದ್ರರಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.[27] ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಮುಂತಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಲು ಕೊಡುವ ಗ್ರಾಮಗಳೇ ಅಗ್ರಹಾರಗಳು ಅಥವಾ ಚತುರ್ವೇದಿ ಮಂಗಲಗಳು. ಕವಿತ್ವ, ಮುಂತಾದ ಮನರಂಜನಾತ್ಮಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಗಳೇ ಪುರಗಳು ಎಂದು ಅನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಇದು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಾದ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ದೇವಾಲಯ, ಮಠ, ಪಂಥ (ಜಾತಿಯ) ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ನೇತಾರರಾದ ಅಯ್ಯನವರು,[28] ಯತಿಗಳು,[29] ಒಡೆಯರು[30] ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಯೋದಕಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಧಾರಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುರಧರ್ಮ-ದಾನ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯ, ಮಠ, ಅಥವಾ ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ನೈವೇದ್ಯ, ಅಂಗ, ರಂಗವೈಭವ, ರಥೋತ್ಸವ, ಅಭಿಷೇಕ, ಪೂಜೆ, ದೀಪಾರಾಧನೆ ಮೊದಲಾದ ಅಮೃತಪಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಸಾಗಲೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[31]

ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇಂತಹ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವವರು ಶಕ್ತರಾದ ರಾಜರೋ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳೋ, ಮಾಂಡಲಿಕರೋ, ದಂಡಾಧಿಪತಿಗಳೋ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಾವು ಕೊಡುವ ದಾನವು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇತರರು ಯಾರು ಇದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಬಾರದಂತೆ "ಸ್ತ್ರೀ ಪುತ್ರ ಜ್ಞಾತಿ ದಾಯಾದಾನುಮತದಿಂದ"[32]ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಮನದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಧರ್ಮ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕವು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಳ್ವ ನರಸಿಂಗರಾಯ,[33] ಕೃಷ್ಣರಾಯ,[34] ಸದಾಶಿವರಾಯ,[35] ಅಚ್ಚುತರಾಯ[35]ಮೊದಲಾದ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮವಾಗಬೇಕೆಂದೋ ಪುಣ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದೋ

---

26. ಕಾವ್ಯಾಲಾಪಾಂಶ್ಚ ವರ್ಜಯೇದಿತಿ ನಿಷೇಧ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯಾಸತ್ಕಾವ್ಯ ವಿಷಯ ತಾಂ ಚ ಪಶ್ಯನ್-ಭಾರವಿ ವಿರಚಿತ ಕಿರಾತಾರ್ಜುನಿಯಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿನಾಥನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ : ಪೀಠಿಕೆ
27. ನ ನೃತ್ಯೇದಥವಾ ಗಾಯೇನ್ನವಾದಿತ್ರಾಣಿವಾದಯೇತ್— ಮನುಸ್ಮೃತಿ, ಶ್ಲೋಕ ೬೪, ಅಧ್ಯಾಯ ೪, ಪು. ೧೫೭
28. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ, XVI, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ೫೮; ಅದೇ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ೪೫
29. ಅದೇ, XVI, ಗುಬ್ಬಿ ೬೬; ಅದೇ, IX, ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ ೮, ಇತ್ಯಾದಿ
30. ಅದೇ, IX, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೧೫೮, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೬೮ ?
31. ಅದೇ, ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ ೩೬; ಅದೇ, XVI, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ೮೩, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೮, ಇತ್ಯಾದಿ
32. ಅದೇ, IX, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೧೫೮
33. ಅದೇ
34. ಅದೇ, ಮಾಗಡಿ ೬೮, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೬; ಅದೇ, XVI, ತುಮಕೂರು ೧೧೭
35. ಅದೇ, ನೆಲಮಂಗಲ ೮೧, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೪೫

ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಪುರಧರ್ಮ' ಮತ್ತು 'ಗ್ರಾಮದಾನ' ಎಂಬುವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ಕೂಡ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[37]

ದಾನ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾದೇಯ, ಬ್ರಹ್ಮದೇಯ ಮತ್ತು ಮಠಪುರ ಮಾನ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಿರುವ ಬಗ್ಗೆ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ದಿನಚರಿ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ.[38] ಪ್ರಸ್ತುತ 'ಮಠಪುರ ಮಾನ್ಯ'ವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ 'ಪುರಮಠ'[39] ಹಾಗೂ ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿನ 'ಮಡಪುಱಂ' ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೭ರ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ವಿಭೂತಿಪುರದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಾಕಂಡಿನಾಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದ ಆಡಳಿತಗಾರ ಪೆರುಎರುಮೂರನು ಸಮೀಪದ ಕಾಡನ್ನು ಕಡಿಸಿ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮಟ್ಟಮಾಡಿಸಿ, ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಮರಳನ್ನು ತೆಗಿಸಿ, ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಊರಿಗೆ 'ವಾಚ್ಚಿದೇವಪುರಂ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ವಾಚ್ಚಿದೇವರಿಗೆ 'ಮಡಪುಱಂ' ಆಗಿ ಕರರಹಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖವು ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.[40]

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವು ಪುರಸ್ಕಾರ ಮರ್ಯಾದೆಗಳ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಇತಿಹಾಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಧರ್ಮವೆಂಬುದು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅದು ಕೇವಲ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೋ ಮಠಗಳಿಗೋ ಬಿಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೂಮಿದಾನ ಶಾಸನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪುರಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಗ್ರಾಮದಾನಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[41]

ಈ ಮೊದಲೇ ಗಮನಿಸಿರುವಂತೆ ಪುರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಪುರಧರ್ಮದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ 'ಪುರ' ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಊರ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟು ದಾನ ಕೊಡುವುದು ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ.[42] ಅಂತೆಯೇ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತಿನಾಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಪುರಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿನಾಮವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಪುರಧರ್ಮ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.[43] ಹಾಗೆಯೇ ಪುರಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲದೆಯೇ 'ಪುರ' ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಪ್ರತಿನಾಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.[44]

ಊರ ಹೆಸರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಸ್ಥಳನಾಮ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಪುರ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಮಂಗಲ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಂತಹ ಊರ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹವುಗಳನ್ನು 'ಕೃತಕ' ಊರ

---

36. ಅದೇ, ೮೩
37. ಅದೇ, III (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ), ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ೧೩೫; ಅದೇ, XVI, ತುಮಕೂರು ೮೩
38. ಡಾ॥ ವಿ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಆಚಾರ್ಯ (ಸಂ.) : ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ದಿನಚರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೩, ಪು. ೧೩
39. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ, IX, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ೧೫೮, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೭೮ ?
40. ಅದೇ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೩೩, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೭
    ಅದೇ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ ೭೮, , ೮೦ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೦೦: ಮಡಪುಱಂ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.
41. ಅದೇ, III (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ), ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ೧೩೫, ಇತ್ಯಾದಿ
42. ಅದೇ, XI, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೧೪, ಕ್ರಿ.ಶ.೧೪೧೧ (ಕಂಚಿಗನಹಳ್ಳಿ > ಮಲ್ಲಪುರ); ಅದೇ, IX, ಬೆಂಗಳೂರು ೬, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೫೩ (ವೃತ್ತಿಕಟ್ಟ > ಸೋಮಲಾಪುರ), ಇತ್ಯಾದಿ
43. ಅದೇ, IX, ನೆಲಮಂಗಲ ೨೬, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೨೧; ಅದೇ, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ೫೦, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೧, ಇತ್ಯಾದಿ
44. ಅದೇ, I (ಹೊಸ ಆವೃತ್ತಿ), ಕೊಡಗು ೫೯, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೯೦ (ಕುಮಾರನಹಳ್ಳಿ > ಭೀಮಾಪುರ; ಕಾರಗೊಡು > ಅಂಣಾಂಗಪುರ), ಇತ್ಯಾದಿ

ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರಚುರತೆ ಮತ್ತು ತಾಳಿಕೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಾರೆ, ಇಂದು ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವ 'ಪುರ' ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಬಹಳಷ್ಟು ಊರುಗಳು ಯಾವುದೋ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರಧರ್ಮ ಕ್ರಿಯೆಗೋ ಅಥವಾ ನೂತನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪುರದ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿಯೋ ಉಳಿದಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂದು 'ಪುರ' ಪ್ರತ್ಯಯವುಳ್ಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನಗರವೊಂದರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಇರುವ ಹೆಸರು ಚೆನ್ನಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವನೆಯಿರುವ ಊರುಗಳಿಗೆ ಇಡುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ–ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.